

this concept in linguistic science are found out. The newest approaches of Ukrainian scientists to the norms of different levels of contemporary Ukrainian literary language and prospects for their further research are outlined.

Key words: linguistic norm, codification, usage, system of language, speech.

Елена Митрофанова

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ ЯЗЫКОВОЙ НОРМЫ

В статье прослеживается становление основного понятия общей теории и культуры речи – языковой нормы. Выяснено истоки и основные положения современной трактовки этого понятия в лингвистической науке. Определены новые подходы отечественных ученых к разноуровневым нормам современного украинского литературного языка и перспективы их дальнейших исследований.

Ключевые слова: языковая норма, кодификация, узус, система языка, речи.

УДК 81'42:811.111

Яна Присянникова
(Херсон)

СЛОВСКЛАДАННЯ ТА ДЕРИВАЦІЯ ЯК СПОСОБИ УТВОРЕННЯ "ПРИХОВАНИХ" ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ В АНГЛОМОВНИХ КАНАДСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Стаття присвячена вивченню словоскладання та деривації як способів утворення "прихованих" художніх порівнянь в англомовних канадських поетичних текстах. У статті наводиться визначення терміну "приховане" художнє порівняння і встановлюються особливості його експлікації в англомовних канадських поетичних текстах. Шляхом деривації "приховані" художні порівняння утворюються за чотирма субстантивними та шістьма ад'єктивними моделями. Словоскладання як спосіб словотвору є релевантним при створенні лексико-семантичних моделей "прихованих" художніх порівнянь при встановленні відношення схожості між порівнюваними сутностями за кольором, формою та якістю. За результатами дослідження виявлено, що деривація та словоскладання як способи створення "прихованих" художніх порівнянь не є розповсюдженими для корпусу англомовних канадських поетичних текстів ХІХ – ХХ століть.

Ключові слова: "приховане" художнє порівняння, субстантивний, ад'єктивний дериват, словоскладання

Лінгвістичному явищу порівняння присвячені чисельні науково-практичні розвідки, об'єктом яких постають його номінативний, морфологічний, синтаксичний, словотвірний аспекти на матеріалі англійської (А. Вежбицька [1], Н.О. Снопкова [6], З.А. Харитончик [8], Н.В. Ярова [10]), німецької (О.В. Гулига [2], С.В. Постнікова [3], Є.І. Шендельс [2]), української (А.П. Романченко [4]) та російської мов (О.А. Ростокіна [5], В.Н. Телія [7]). На сьогодні потребує більш ретельного вивчення питання про власне лінгвістичні механізми творення порівняння як мовного явища і конструктивного елемента поетичного мовлення.

Мета статті полягає у створенні граматичних та лексико-семантичних моделей художніх порівнянь в англомовному канадському поетичному мовленні ХІХ – ХХ століть.

Об'єктом дослідження є англомовне канадське поетичне мовлення ХІХ – ХХ століть.

Предмет дослідження – художні порівняння, їх словотвірні моделі та лексичне наповнення.

Вибір теми та її **актуальність** зумовлені незмінним інтересом лінгвістів до порівняння, історія дослідження якого нараховує більше двох тисяч років. Порівняння – універсальна властивість мовно-розумової діяльності, що впливає на процес пізнання в будь-якій мові, у кожній з яких цей вплив втілюється у специфічних формах реалізації.

Результат когнітивної операції порівняння есплікується різними мовними засобами. Поряд із синтаксичними засобами реалізації порівняння особливий інтерес становлять так звані "приховані" художні порівняння, під якими слідом за Н.В. Яровою, розуміємо "епітет, що проводить аналогію між суб'єктом і об'єктом порівняння без формального вираження подібності та є формулою, у якій зв'язок між предметами і явищами зображується як безсумнівний для самого читача, а тому не потребує ніяких доказів" [10, с. 43]. Іншими словами, "приховане" порівняння – це компресійне художнє порівняння, виражене прикметником, до складу якого входить есплікований об'єкт порівняння та показник компаративного зв'язку, який за потреби може бути розгорнутий у повну компаративну конструкцію.

До "прихованих" художніх порівнянь ми відносимо такі художні порівняння, у структурі яких функціонують ад'єктивні одиниці з афіксальними формантами зі значенням схожості, а саме такими, як *-ish*, *-like*, *-y/ly* [9, с. 148],], наприклад: "*We going to see any bears today, Owen?*" / *He tilted his head and grinned. And he wasn't sheepish, / if you're waiting for a sheepish grin*". (В. Hunter "Bears") [14]. У зазначеному прикладі словосполучення з ад'єктивною одиницею "*sheepish*" у своєму складі об'єктивує своє домінуюче на сучасному етапі розвитку англійської мови значення "*дурнуватий, боязкий*", але при цьому демонструє безперервний зв'язок зі своїм етимологічним значенням "бути схожим, подібним до вівці" (порів. "*resembling a sheep*" in some perceived characteristic" [17]), що ґрунтується на несхвальних уявленнях людини про саму тварину та її поведінку зокрема.

У ході дослідження було встановлено, що приховані художні порівняння утворюються двома способами словотвору – шляхом деривації та словоскладання. Відповідно до деривативного способу словотвору диференціюємо субстантивні та ад'єктивні деривативи з афіксальними формантами на позначення схожості, які входять до складу прихованих художніх порівнянь.

Субстантивні деривативи представлені в англомовних канадських поетичних текстах чотирма моделями: 1) $N + like = Adj$; 2) $N + y = Adj$; 3) $N + ly = Adj$; 4) $N + ish = Adj$.

Найбільш характерною моделлю "прихованого" художнього порівняння для англомовної канадської поезії є $N + like = Adj$. Особливістю таких прихованих художніх порівнянь є їх миттєва (за потреби) конвертованість у художні порівняння, які представлені порівняльними конструкціями. Приховане художнє порівняння з поетичного тексту англоканадської поетеси І. В. Кроуфорд "Malcolm's Katie: A Love Story" [14]: "*Max / ... / Was happy, boy-like, thinking much of Kate,*" з опорою на особистий емоційний досвід читача без ускладнень трансформується у структурно повну порівняльну конструкцію "*Max was happy like a boy thinking much of Kate*".

Художні порівняння, до складу яких входять прикметники з компаративним значенням, які утворені за моделлю $N + y = Adj$, демонструють високий ступінь прояву есплікованої ними ознаки у суб'єкта порівняння, наприклад: "*After a morning of rain, curtains of fresh water fall from mossy slopes above.*" (L. Choysce "Blue Beach" [16, с. 12]). Компаративний потенціал аналізованої ад'єктивної одиниці, що входить у художнє порівняння, знаходить своє підтвердження у словниковій дефініції (пор.: *mossy* – resembling moss [13]).

Поодинокими є випадки вживання прихованих художніх порівнянь із компаративними прикметниками, що утворені шляхом додавання афіксу *-ly* до іменникової основи ($N + ly = Adj$). Субстантиви такого типу здатні формувати як узуальні художні порівняння, як-от, наприклад, у віршованому творі Л. Чойса "The Necropolis, Glasgow": "*Soiled hands around an amber glass, / as the sweet sickly smell of a coal fire / reminds him of one comforting thought.*" [16, с. 38], так і створювати оказіональні способи вживання

компаративного прикметника у структурі художнього порівняння: *"Since I'm Island-born home's as precise / as if a **mumbly** old carpenter"* (M. Acorn "The Island" [14]). Утворена автором ад'єктивна одиниця на позначення схожості походить від іменника *mumble* зі значенням *бурмотіння*, де у разі додавання суфікса *-(l)u* підкреслюється високий ступінь вираженості конкретної ознаки в образі суб'єкта порівняння. Зазвичай люди похилого віку (*old*) схильні до повсякчасного бурмотіння (*mumble*) і незадоволення всім навкруги. Саме ця ознака слугувала основою для створення другої частини порівняння *"a mumbly old carpenter"*, яку слід читати як *"a carpenter mumbles as all old people usually do"*.

Компаративні прикметники, утворені шляхом додавання ад'єктивного суфікса *-ish* до іменникової основи, об'єктивують існування певної ознаки у суб'єкта порівняння спільної з об'єктом порівняння, але ступінь її вираженості незначний. Більш того, художні порівняння саме з такими прикметниками у своєму складі можуть надавати негативного забарвлення суб'єкту порівняння [9, с. 144]. Цей клас порівняльних прикметників будується за наступним зразком: *N + ish = Adj* (*"He wandered into the market / With pipes and **goatish** hoof; (goatish – "resembling a goat," especially "stinking" or "lustful" [13]; goatish = like a goat) /.../ And back of the elfin music, / The burlesque, **clownish** play,"* (clownish – "look or behave rather like a clown" [12, р. 506]; clownish = like a clown) (W. W. Campbell "Pan the Fallen") [14].

Ад'єктивні деривати, що об'єктивують художні порівняння у поетичному тексті, утворюються за схемою *Adj + ish = Adj*, наприклад: *"he peers into the dim light inside the car, / thick glasses, **reddish** face, / tilts his head at my wife"* (L. Choyce "The Perfect Advice" [16, с. 45]). Наголошення потребує той факт, що до цієї групи належать виключно прикметники на позначення кольору. Зокрема, червоного, який є знаковим для канадської культури і входить до числа кольорів державного прапора, оскільки символізує людські жертви, які країна заплатила за участь у світових війнах [11].

Словоскладання також відіграє значну роль у формуванні "прихованих" художніх порівнянь. За результатами опрацювання ілюстративного матеріалу дослідження нами виокремлено шість словотворчих моделей, за якими утворюються компаративні прикметники, що репрезентують "приховані" художні порівняння у поетичному тексті.

На позначення схожості за *кольором* в англійських канадських віршованих текстах найчастіше зустрічаються компаративні одиниці, побудовані за наступними моделями: *N + Adj = Adj*, наприклад: *"The pale, pale Moon, a **snow-white** doe"* (I.V. Crawford "The Dark Stag") [14]; *"As you lie **lily-white** in your lone lethal bed"* (Dr. J. D. Logan "Winifred Waters") [14], *"Through the iron grate of my **stone-gray** wall"* (E.W. Thomson "Thunderchild's Lament") [14]; *N + Participle II = Adj*, наприклад: *"those **toffee-coloured** Buicks / purling at the curbs like **Burmese** cats"* (B. Dempster "The Dead are Watching Us") [14], *"Cuttings of **sun-browned** curtain for a suit / patched with neat squares of a checkered dish-cloth."* (J. Donaldson "Feddy Doe") [14], *"A **velvet-footed, cedar-scented** breeze"* (A. Sullivan "Brébeuf and Lalemant" [15, с. 289]); *Adj + N = Adj*, наприклад: *"Tell us thy dream, O thou silvery star, / Bird with the **white-flame** wing"* (A.D. Watson "The Comet") [15, с. 232].

За результатами дослідження встановлено, що найбільш вживаною є номінативно-ад'єктивна модель (*N + Adj = Adj*), у той час як ад'єктивно-номінативна модель (*Adj + N = Adj*) зустрічається вкрай рідко.

Схожість за *якостями* порівнюваних сутностей, вербалізується в англійських канадських поетичних текстах прикметниками, які так само складаються з двох компонентів, але налічують більшу кількість композиційних моделей, наприклад: *"And angry winds went racing, **icy-cold**" = cold as ice* (E.R. MacDonald "Reassurance") [14]; *"And the dim hut reeks with his grave-cold breath. /... / Then lazily rolls in the **gold-warm** beams, / While the flocking birds to the south drift by."* = warm as gold (P. McArthur "An Indian Wind Song") [14]. Ми розташували структурні моделі за частотою їх уживання у віршованих текстах. Найбільш поширеною моделлю компаративного прикметника є формула *N + Participle II = Adj*. Прикладами можуть слугувати наступні "приховані" художні порівняння з англійських канадських поетичних текстів: *"Even you, roynish Petrushkin, / **thimble-sized** (= Petrushkin is like a thimble*

in the seize) *in a pseudo-Russian hat*" (R. Charach "Petrushkin!") [14], "*And lily-saturated* (= as if the rain is saturated like a lily) *rain ...*" (G.E. Clarke "Beatrice Chancy") [14], "*Pebble-skinned* (= skin is like pebble) *the navel-ended / one for tarts plus tea wedge two / now sunshine hits rock three / dories on the dazzle sea?*" (M. Blugger "After Stein") [14], "*A velvet-footed* (= a foot is (soft) like velvet), *cedar-scented* (= like having a scent that is similar to a cedar) *breeze*" (A. Sullivan "Brébeuf and Lalemant") [14].

Структурна модель **N + Adj = Adj** представлена меншою кількістю прикладів (2 випадки вживання), "A circled plain all **horse-high** grassed / Our mounting scouts beheld at dawn" (E. W. Thomson "The Mandan Priest") [14], "Now, Othello, famed guitarist, heated / By **rain-clear** rum" (G. E. Clarke "Bee's Wings") [14]. Поодинокими прикладами також представлені композиційні моделі **N + N = Adj**, наприклад: "How could it happen to us, / cheery beings – you with your / **apple-bite smile** (= a smile as if you are biting an apple), me with my childish / fingers" (B. Demster "Colours") [14], "A line of grey **snake-fence** (= a fence like a snake), that zigzags by / A pond and cattle" (Ch.G.D. Roberts "The Potato Harvest") [14]; **Adj + Adj = Adj**, наприклад: "rhythmic and **Zapotecan-proud** (= proud as women who belong to the Zapotecs (American Indian people)) classic women / dance (v. marimbas) their ancient therapy for earthquakes" (E. Birney "Sestina For The Ladies Of Tehuántepec") [14], "Day dragged on day, / And then came fog, / By noon, **blind-white**, / And in the night / **Black-thick** and smothering the sight." (Ch.G.D. Roberts "The Iceberg") [14]; **Adj + Participle II = Adj**, наприклад: "who stare **glassy-eyed** (= eyes that are similar to glass) at the video lottery machines / in smoky bars at 8 pm" (L. Choyce "Best Minds") [14].

Схожість суб'єкта та об'єкта порівняння за *формою* експлікується складними компаративними прикметниками з домінуючим компонентом *-shaped*: "*Pegasus / dug his moon-shaped hoof* (= a hoof is like the moon) / *into the slope of Mount Helicon*" (B. Almon "The Muse In The Surgical Theatre") [14], "*but when uncle ingersoll dumped / the pail of last fall's walnuts / into the large funnel-shaped pipe*" (J. Berry "The Walnut-cracking Machine"), "*and the eye which sees it / loses need of mirrors, / becomes / the eye-shaped slit in the mask*" (R. Borson "Camouflage") [14] або похідними прикметниками з субстантивним дериватом у їх складі, наприклад: "*the bug-eyed lady with her head wrapped / in a white towel*" (L. Choyce "Saskatoon Bus Depot: 8 A.M. Sunday") [14], "*I see you as a baby, / puffin-chested, boss-baby, / king of everyone in the sandbox*" (E. Harvor "Love after a Long Absence (of Love)") [14], "*Through roaring storm winds to the bull-mouthed Atlantic*" (P. McArthur "The Stone") [14].

Загальна кількість прикладів художніх порівнянь сформованих способами словотвору (137 прикладів/5,9%) та словоскладання (49 прикладів/2,12%) становить 186 прикладів/8,04% від загального обсягу опрацьованих художніх порівнянь у кількості 2311 прикладів. Подальшу перспективу наукового пошуку вбачаємо у вивченні синтаксичних засобів експлікації художнього порівняння у сучасних англомовних канадських поетичних текстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая А. Сравнение – градация – метафора / Анна Вежбицкая // Теория метафоры : [сб. / вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой ; общ. ред. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журиной]. – М. : Прогресс, 1990. – С. 133–152.
2. Гулыга Е. В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс. – М. : Просвещение, 1969. – 184 с.
3. Постникова С. С. Сравнение как способ создания образности в немецкой художественной литературе [Электронный ресурс] / Светлана Васильевна Постникова // Вестник ННГУ. – 2013. – № 1(2). – С. 238–240. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sravnienie-kak-sposob-sozdaniya-obraznosti-v-nemetskoj-hudozhestvennoy-literature>.
4. Романченко А. П. Прагмалінгвістичні параметри функціонально-семантичного поля компаративності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Алла Петрівна Романченко. – Одеса, 2009. – 18 с.

5. Росточкина Е. А. Компаративные конструкции русского языка в логическом, формально-грамматическом и прагматическом аспектах: опыт системного описания: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Росточкина Елена Анатольевна. – Абакан, 2011. – 257 с.
6. Снопкова Н. А. Выражение сходства и различия в современном английском языке : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Н. А. Снопкова. – Л., 1971. – 17 с.
7. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / Вероника Николаевна Телия // Роль человеческого фактора в языке. – М. : Наука, 1988. – С. 173–180.
8. Харитончик З. А. Сравнение в процессах языковой номинации / З. А. Харитончик, С. Е. Паромчик // Синтагматика слова, словосочетания и предложения : [межвуз. сб. науч. трудов]. – Волгоград : ВГПИ им. А. С. Серафимовича, 1988. – С. 71–78.
9. Харитончик З. А. Лексикология английского языка : [учеб. пособие] / З. А. Харитончик. – Мн. : Выш. шк., 1992. – 229 с.
10. Ярова Н. В. Компаративні блоки у сучасній американській поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ярова Наталя Володимирівна. – К., 2003. – 192 с.
11. Canada Flag [Electronic resource]. – The resource is available: <http://canadaflag.facts.co/canadianflagof/canadaflag.php>
12. Collins Dictionary and Thesaurus / [edit. director Diana Treffry]. – Glasgow: Harper Collins Publishers, 2000. – 1398 p.
13. Dictionary [Electronic resource]. – The resource is available: <http://dictionary.reference.com/>
14. Canadian Poetry Online [Electronic resource]. – The resource is available: http://www.library.utoronto.ca/canpoetry/index_poet.htm.
15. Canadian Poets / [ed. J. W. Garvin]. – Toronto, Canada : McClelland, Goodchild & Stewart, Publishers, 1916. – 472 p.
16. Choyce L. Caution to the Wind [Electronic resource] / L. Choyce. – The resource is available: <http://www.lesleychoyce.com/>
17. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. – The resource is available: <http://www.etymonline.com>

Iana Prosiannikova

COMPOSITION AND DERIVATION AS WAYS OF FORMATION OF "HIDDEN" SIMILES IN ENGLISH CANADIAN POETIC TEXTS

This article is devoted to the study of composition and derivation as ways of formation of "hidden" similes in English Canadian poetic texts. This article provides a definition of "hidden" simile and defines peculiarities of its verbal presentation in English Canadian poetic texts. "Hidden" similes are produced according to four substantive and six adjectival derivational models. Composition as a type of word building is relevant when creating lexical-semantic models of "hidden" similes when they are aimed at showing similarity between comparable entities due to their color, shape and quality. The study results that derivation and composition as ways of forming "hidden" similes is relatively common for English Canadian poetic texts of the XIX - XX centuries.

Key words: "hidden" simile, substantive, adjectival derivative, composition

Яна Просьянникова

СЛОВОСЛОЖЕНИЕ И ДЕРИВАЦИЯ КАК СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ "СКРЫТЫХ" ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СРАВНЕНИЙ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ КАНАДСКИХ ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ

Статья посвящена изучению словосложения и деривации как способов образования "скрытых" художественных сравнений в англоязычных канадских поэтических текстах. В статье приводится определение термина "скрытое" художественное сравнение и определяются особенности его экспликации в англоязычных канадских поэтических текстах. Путем деривации "скрытые" художественные сравнения образуются согласно четырем субстантивными и шести адъективными моделям. Словосложение как способ словообразования является релевантным при создании лексико-семантических моделей "скрытых" художественных сравнений при установлении отношения сходства между сравниваемыми сущностями по цвету, форме и качеству. По результатам исследования

виявлено, що деривація і словосполучення як способи створення "схованих" художественних порівнянь не є характерними для корпусу англоязычних канадських поетических текстів ХІХ - ХХ століть.

Ключеві слова: "сховане" художественне порівняння, субстантивний, ад'єктивний дериват, словосполучення.

УДК 81'367.7:81'271.12

Світлана Харченко
(Київ)

НОВІ ЯВИЩА У ФУНКЦІЙНІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТИПІВ РЕЧЕНЬ

У статті розглянуто інновації у функційних реалізаціях модально-комунікативних типів речень – бажальні й перформативні конструкції. Спостережено, що в сучасному українському мовознавстві традиційну концепцію переглянуто і сформовано чотирикомпонентну категорію способу дієслова, яка об'єднує граматичні умовного, наказового, спонукального й бажального способів. На підставі цього виділено ще один окремий, самостійний комунікативний тип речень – оптативних (бажальних), що мають свої засоби експлікації. Бажальність трактується як неадресоване волевиявлення, вербалізоване 1) в конструкціях із суб'єктом-мовцем; 2) в конструкціях, що в них суб'єкт не тільки мовець, а й будь-яка інша особа чи предмет. Встановлено, що в науковій думці відбувається поступове визнання перформативних речень за окремий різновид. Досліджено, що перформативні висловлення є комунікативно ускладненими семантико-синтаксичними структурами; вони подібні і до спонукальних, і до розповідних речень. Поєднання в семантико-синтаксичних рисах перформативних речень окремих ознак розповідних і спонукальних речень дає підстави кваліфікувати їх як проміжний, гібридний тип речень, що їх виокремлюють за критерієм "комунікативна мета".

Ключові слова: категорія способу; комунікативна мета; модально-комунікативний тип речень; перформативне речення; перформативність; оптативне (бажальне) речення; бажальність.

Сучасній лінгвістиці характерно занурення у внутрішню будову мовної системи в поєднанні з вивченням закономірностей функціонування мовних одиниць у певному комунікативно-прагматичному просторі, де в процесі предметно-практичної та теоретично-пізнавальної діяльності взаємодіють мовець і слухач. Взаємодія відбувається не задля самої взаємодії: її характеризують, по-перше, інтенціональність (наявність специфічної мети, самостійної або підпорядкованої іншим завданням, наявність специфічного мотиву); по-друге, результативність – ступінь відповідності досягнутого результату з початковою прагматичною (комунікативною) метою; по-третє, нормативність, зреалізована у факті обов'язкового соціального контролю за її ходом і результативністю. У межах об'єктивних модальних значень, орієнтуючись на категорію комунікативної мети висловлення (або категорію комунікативного призначення), послідовно виділяють три модально-комунікативні типи речення: розповідні, питальні та спонукальні, – що досі відображають традиційні шкільні та вишівські граматики.

Мовознавці ж, досліджуючи спосіб як дієслівну категорію, звернули увагу на дієслівні форми, що виражають бажальне (Ф. Буслаєв, Д. Овсянико-Куликовський, О. Потебня, О. Шахматов та інші) та автореферентне значення (Е. Кошмідер, Дж. Остін та інші). Науковці (наприклад, Ш. Баллі, О. Бондарко, І. Вихованець, Н. Шведова, В. Шинкарук)